

Тернова Марина Володимирівна,
к.філос.н., доцент кафедри суспільних наук. Київський
національний університет театру, кіно і телебачення
імені І.К. Карпенка-Карого, Київ

Maryna Ternova,
(PhD in Philosophy science) Associate Professor of Social
Sciences Department. Kyiv National I.K. Karpenko-Karyi
Theatre, Cinema and Television University. Kyiv, Ukraine

РОБІН ДЖОРДЖ КОЛІНГВУД ЯК ІНТЕРПРЕТАТОР «ІСТОРИКІВ РЕНЕСАНСУ»

Анотація. У статті сфокусовано увагу на ґрунтовній монографії відомого англійського філософа, історика та археолога Робіна Джорджа Колінгвуда «Ідея історії» (1946), яка була видрукувана вже після смерті автора. Один з розділів цього дослідження присвячений «Історикам Ренесансу». Аргументовано причини особливої уваги теоретика саме до цього періоду, хоча у полі його уваги була історія від Геродота до початку ХХ століття, що дало змогу ученому реконструювати процес становлення історії як науки.

Ключові слова: філософія історії, історики, доба Ренесансу, «самотійність історії», «історія як мистецтво», спадкоємність професійно-ремісничих прийомів.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Оскільки Робін Джордж Колінгвуд (1889–1943) належить до найбільш впливових англійських філософів, істориків науки та теоретиків мистецтва першої половини ХХ століття, оцінка ним певних історико-культурних подій у сучасних умовах набуває особливого значення. Розвиток української гуманістики, яка атрибує себе частиною європейського культурного простору, має враховувати як досягнення, так і прорахунки національних шкіл, що мали місце в процесі формування європейської моделі гуманітарного знання, використовуючи при цьому потенціал різних дисциплін. Зважаючи на це, слід наголосити, що багатоаспектна спадщина Р.Дж. Колінгвуда може стати своєрідним символічним камертоном у дослідницькому просторі перших десятиліть ХХІ століття.

Слід також акцентувати, що однією з ознак спадщини англійського науковця є її персоналізований характер, який дає можливість повною мірою використовувати потенціал біографічного методу – важливого чинника культурологічного аналізу.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій. Проблема, яка є предметом розгляду у цій стат-

ті спонукає звернення, по-перше, до публікацій, присвячених різним аспектам історії англійської гуманістики (І. Іващенко, Д. Кучерюк, В. Панченко, К. Шадманов), а по-друге – до наукових розвідок, пов'язаних із спадщиною Р.Дж. Колінгвуда (Л. Бабушка, Т. Кривошея, В. Менжулін).

Окрім цього, авторка використовує напрацювання українських науковців у яких представлено новий погляд як на певні ідеї доби Відродження (Т. Андрущенко, В. Єфіменко, М. Кушнарєва), так і на пояснення причин особливого резонансу філософії Рене Декарта (О. Хома). Спрямованість цих публікацій дає змогу виявити, а відтак спонукає до «заповнення» «білих плям» у спадщині Р.Дж. Колінгвуда, що пов'язані, наприклад, з окремими аспектами теоретичного діалогу «Колінгвуд – Кроче», осмислюючи який, ми, зокрема, орієнтувалися на позицію Л. Левчук.

Мета статті. Спираючись на теоретичні засади «Ідеї історії» та «Принципів мистецтва» Р.Дж. Колінгвуда, проаналізувати його концепцію як «історії» Ренесансу, так і ролі «істориків» цієї доби в європейському культуротворенні.

Виклад основного матеріалу. Серед наукових інтересів Р.Дж. Колінгвуда історія науки посідала особливе місце, а отже його увага до інших сфер

гуманітарного знання передбачала необхідність використання історичного матеріалу, що ставав підґрунтям дослідження, наприклад, естетичних категорій чи процесу становлення імпресіонізму. Хоча в деяких випадках історичний аспект і переобтяжує роздуми Р.Дж. Колінгвуда, він все ж забезпечує ґрунтовність та аргументованість, якими позначені його розвідки.

Специфіка колінгвудівської «дослідницької манери» повною мірою виявилася у монографії «Ідея історії» (1946), текст якої вже після смерті автора було відтворено за його рукописами. Наразі, слід зауважити, що Р.Дж. Колінгвуд є автором ще одного дослідження під назвою «Ідея природи», і наголос на цих двох рівнях, які задіяні у процесі становлення і розвитку цивілізації, концептуалізує смисл наукових розвідок цього непересічного теоретика.

«Ідея історії», на сторінках якої зафіксовано авторський погляд на роль і значення «історичного знання», охоплює період від доби Геродота до початку ХХ століття, чітко окреслюючи наступні етапи:

1. Греко-римська історіографія;
2. Вплив християнства;
3. На порозі наукової історії;
4. Наукова історія;
5. Епілегомени.

Матеріал, що пов'язаний з «істориками Ренесансу» і, власне, є предметом цієї статті, досліджується Р.Дж. Колінгвудом у межах аналізу другого етапу «Вплив Християнства».

Відтак, згідно з позицією Р.Дж. Колінгвуда, формуванню спільноти «істориків Ренесансу» передувало, по-перше, становлення греко-римської історіографії, яку він асоціює, передусім, з Геродотом, а по-друге – християнство, одна з наріжних доктрин якого «неминучість того, що людина мусить діяти в темряві, не знаючи, що ж вийде з її дії» (Колінгвуд, 1996, с.102). Р.Дж. Колінгвуд досить послідовно відтворює процес зміни доктрин християнства, який «забезпечили» Августин, наполягаючи на моральній вазі «первородного гріха», «який він пов'язував психологічно із силою природного бажання», та Тома Аквінський, котрий у ХІІІ столітті «викинув за борт концепцію божественної субстанції і визначив Бога в термінах діяльності як *actus purus*» (Колінгвуд, 1996, с.102-103).

На думку Р.Дж. Колінгвуда, лише у ХVІІІ столітті завдяки теоретичним надбанням Берклі та Г'юма сформувалися реальні можливості задля «приходу історії» як науки, а «Божий промисел» почали інтерпретувати як «завдання для людини,

мета, яка має бути втілена в людському житті й через діяльність людських бажань». Натомість роль Бога вбачалась у визначенні мети та спрямуванні людських зусиль, адже мета Бога – це благо людини». Підсумовуючи свої посилання та висновки, Р.Дж. Колінгвуд зазначає: «Завдяки цьому новому ставленню до людської дії історія дістала величезний здобуток, бо визначення <...>, що все, що трапляється в історії, не обов'язково трапляється через свідоме бажання когось, аби воно трапилося, є необхідною передумовою розуміння кожного історичного процесу» (Колінгвуд, 1996, с. 104).

Слід наголосити, що у своїх рукописах, які й сформували «Ідею історії», Р.Дж. Колінгвуд гранично чітко визначив наступне: «усяка історія, писана за християнськими принципами, буде за необхідності універсальна, провіденційна, апокаліптична й періодизована» (Колінгвуд, 1996, с. 105). Запропонувавши і стисло прокоментувавши чотири аспекти історії, «побудованої» за християнськими принципами, Р.Дж. Колінгвуд все ж вважає добу середньовіччя продовженням греко-римських історіографічних напрацювань, оскільки «середньовічний історик усе ще залежить у фактажі від традиції і не має ніякої ефективної зброї, аби ту традицію критикувати» (Колінгвуд, 1996, с. 108).

Доцільно наголосити, що Р.Дж. Колінгвуд не лише розуміє, а й артикулює той факт, що «традиція» в логіці історико-культурного поступу подекуди гальмувала становлення «історії як науки», середньовічний історик «перебував в однаковому становищі з Лівієм, зберігаючи і слабкість Лівієву, і його силу». Така ситуація, за твердженням Колінгвуда, виникла тому, що історик нової доби не мав жодних засобів задля «дешифрування» традиції, тобто «розкладання на всю різноманітність», властивих їй компонентів.

З певною долею іронічності Р.Дж. Колінгвуд коментує окремі фрагменти середньовічної історіографії, зокрема нотатки «скромного чернеця із Сент-Олбенса, який залишив нам *Flores Historiarum*, приписувані Метью Вестмінстерському, і розказав нам оповідки про короля Альфреда і пиріжки, про леді Годіву, про короля Канута на узбережжі біля Бозема й таке інше...» (Колінгвуд, 1996, с. 109). Подібні «оповідки», як зазначає Колінгвуд, імовірно, є «незнищенними перлинами літератури» (*Там само*). Вочевидь, середньовічний історик інтерпретував їх з «універсалістської позиції», підмінюючи історію казкою, утверджуючи, водночас, «казковість» замість «історіографії».

Така ситуація мала, на думку Р.Дж. Колінгвуда, досить специфічні наслідки, якщо розглядати

середньовічну історіографію з позиції «історика – чистого науковця, того різновиду історика, який дбає тільки про точність фактажу» (Колінгвуд, 1996, с. 112). З такої точки зору середньовічна історія видається не лише «незадовільною, а й свідомо відворотно заплутаною». Саме це висунуло принципово нові завдання перед наукою доби Ренесансу, що мала «переорієнтувати заново історичні дослідження». Наразі, ключовим, вочевидь, виступало слово «переорієнтувати», що формувало принципово нове мислення істориків, які у попередні періоди краще чи гірше, але підтримували принцип «спадкоємності», що на межі «Середньовіччя – Відродження» вичерпав себе.

«Переорієнтація» полягала у поверненні «до гуманістичного погляду на історію – погляду, що ґрунтувався на позиції давніх греків та римлян» (Колінгвуд, 1996, с. 113). До процедури «переорієнтації», за Р.Дж. Колінгвудом, взялися ми. Реконструйована нами хронологічна послідовність, визначена англійським теоретиком, – Макіавеллі, Боден, Бекон та Кемден, – досить чітко та беззастережно оцінювала внесок кожного із зазначених істориків.

Так, Нікколо Макіавеллі (1469-1527) – видатний італійський політик, філософ, історик та письменник, був високо оцінений Р.Дж. Колінгвудом за коментарі до перших десяти книг Лівія, позицію якого він ані спростовував, ані підтримав, «переорієнтувавши» її на аналіз ролі людських пристрастей у «будівництві» історії.

Наступним, хто привернув увагу Р.Дж. Колінгвуда, був Жан Боден (1530-1596) – французький політик, філософ та економіст, який доклав потужні «очисні зусилля» (вислів Колінгвуда – *М.Т.*) задля усунення «будь-якої фантастичної та зле обґрунтованої середньовічної історіографії». Р.Дж. Колінгвуд наголошує, що саме Ж. Боден «у середині XVI століття довів, що прийнята схема періодів “чотирьох імперій” засновувалась не на сумлінній інтерпретації фактів, а на довільній схемі, запозиченій із “Книги Даниїла”» (Колінгвуд, 1996, с. 114).

Традиційно уважно й зацікавлено Колінгвуд поставився до внеску в «переорієнтацію» історіографії, який зробив англієць Френсіс Бекон (1561-1626) – один з найяскравіших представників Пізнього Відродження, засновник емпіризму, філософ, історик і політик. Як історик науки, Колінгвуд високо цінував теоретичну позицію свого співвітчизника й у своїх дослідженнях неодноразово звертався до його праць.

На думку Р.Дж. Колінгвуда, саме Ф. Бекон на початку XVII століття зумів підсумувати ситуацію,

«розділивши свою карту знання на три великі володіння: поезія, історія та філософія, якими правлять три здібності: уява, пам'ять і розуміння» (Колінгвуд, 1996, с. 114-115). Поставивши пам'ять над історією, Ф. Бекон, по суті, визнав, що «основною працею історії є пригадування й запис минулого в його дійсних фактах», а як наслідок цього – історія не має жодних прав на майбутнє. До того ж учений переконаний, що історія має цікавитися минулим «заради себе самої» та культивувати факти і тільки факти.

У процес відтворення позиції Ф. Бекона, Р.Дж. Колінгвуд вписує і прізвище Вільяма Кемдена (1551-1623), свого співвітчизника, автора дослідження «Британія» (1577), якого високо цінує за «топографію та археологію Британії», зроблену «у найкращій ренесансній традиції».

Акцентуючи увагу на здобутках цих чотирьох науковців, Р.Дж. Колінгвуд водночас надає особливого значення теоретичним надбанням француза Рене Декарта (1596-1650) – філософа, фізика, математика, механіка та фізіолога. Нам видається, що розкриття окремих аспектів спадщини Р. Декарта, які викликали інтерес Р.Дж. Колінгвуда, робить доцільним звернення до статті українського філософа О. Хоми «Сучасне глобальне декартознавство» (2019), на сторінках якої відбито матеріал нового оксфордського словника «The Oxford Handbook of Descartes and Cartesianism», що ілюструє інтерес сучасних філософів багатьох країн світу як до спадщини Декарта загалом, так і до конкретних положень його філософії зокрема. Як зазначає О. Хома, «кількість англійських дослідників Декарта (передовсім США, Канада, Велика Британія) вже давно перевищила кількість тих, хто досліджує картезіанство у Франції» (Хома, 2019, с. 112).

При цьому український філософ наголошує, що йдеться не про зміщення «географічного центру» відкриттів у цій галузі, а радше про «формування міжнародних дослідницьких мереж». Безпрецедентний інтерес до спадщини Декарта з боку сучасних філософів актуалізує увагу до цього аспекту в спадщині Р.Дж. Колінгвуда, який саме у позиції французького науковця побачив вкрай важливі аспекти становлення історії Нового часу та співвідношення історії й філософії (Декарт, ЕР).

На думку Р.Дж. Колінгвуда, оцінюючи окремі аспекти спадщини Декарта, слід враховувати, що «конструктивний рух філософії XVII століття зосередився на проблемах природознавства», а гуманітарні науки, зокрема історія, відійшли на другий план. При цьому Декарт розрізняє поезію, історію та філософію, додаючи до беконівської структури ще й богослов'я.

Як зазначає англійський учений, свій новий метод Декарт застосував лише до філософії, вважаючи що вона об'єднує три елементи, а саме: математику, фізику та метафізику. Хоча Р.Дж. Колінгвуд намагається бути гранично толерантним до позиції Декарта і скрупульозно відшукує в його поглядах усе, що є дотичним до «ідеї історії», він, однак, визнає, що ставлення Декарта до історії було химерно двояке» (Колінгвуд, 1996, с. 118) і врешті-решт звинувачує французького філософа в «історичному скептицизмі».

Важливим аспектом монографії «Ідея історії» є зацікавлене ставлення Р.Дж. Колінгвуда і до концепції Бенедетто Кроче (1866-1952) – одного з найяскравіших представників неогегельянства, який завдяки своїм напрацюванням у галузі філософії, історії та естетики вважався визнаним європейським інтелектуалом. Серед гуманітарних наук, історія та теорія яких особливо цікавила Кроче, слід виокремити естетику, з приводу якої Л. Левчук зазначає: «У складній системі філософських поглядів Б. Кроче важливе місце посідає його естетична концепція, що має цінність як теоретичне явище, і як наслідок багаторічного спілкування філософа з художньою інтелігенцією Італії та інших країн Європи, і як спроба охопити суперечливі процеси розвитку європейського мистецтва в умовах утвердження ідеології фашизму» (Левчук, 1997, с. 46). На нашу думку, однією з причин виокремлення Р.Дж. Колінгвудом теоретичних поглядів Б. Кроче був той високий статус його праць, який одноставно засвідчують фахівці.

Аналізуючи концепцію Б. Кроче, слід враховувати думку Р.Дж. Колінгвуда, щодо стану історіографії в різних європейських країнах на початку минулого століття. Зокрема, він зазначав, що італійським філософам важко конкурувати з французькими та німецькими, проте на теренах історії їхні теоретичні позиції досить високі: «Від самого XIX століття провідні італійські мислителі вибудовували традицію серйозного й наполегливого історичного дослідження, і тривалість, різноманіття та багатство цієї традиції надають особливої ваги висловлюванням сучасних італійців стосовно цього предмета – як такого, що вріс у найпотаємніші глибини їхньої культури» (Колінгвуд, 1996, с. 263).

Проте серед італійських істориків Р.Дж. Колінгвуд не лише вирізняє постать Б. Кроче, а й артикулює на його першому нарисі «Історія, віднесена до концепції мистецтва» (1893), що продовжував полеміку щодо суті історії, науки чи мистецтва, розпочату відомим німецьким філософом

Вільгельмом Віндельбандом (1848-1915), який спростовував тезу, що історія – це наука. Оскільки Кроче і Віндельбанд рухалися в одному теоретичному напрямі, Колінгвуд порівнює їхні аргументи, надаючи перевагу італійському дослідникові, позиція якого оцінюється ним як більш перспективна.

Розглядаючи позицію Б. Кроче, Р.Дж. Колінгвуд наголошує, що він не вважає за можливе розглядати мистецтво ані як засіб отримання чуттєвої насолоди, ані як «представлення природного факту», ані «вибудовуванням систем формальних відносин і користування ними», а саме ці три підходи до мистецтва, на думку Колінгвуда, були найбільш поширені наприкінці XIX століття. Така оцінка англійським ученим естетико-мистецтвознавчих концепцій означеного періоду видається вкрай суб'єктивною і такою, що не відповідає реальному тогочасному стану, саме тому зосередимося на тих тезах Б. Кроче, які англійський теоретик активно підтримував.

Так, згідно з позицією італійського теоретика, мистецтво є «інтуїтивним баченням індивідуальності. Митець бачить і представляє цю індивідуальність, а його публіка бачить її так, як він її представив. Отже, мистецтво є не діяльністю емоцій, а діяльністю пізнавальною: це – знання про індивідуальне» (Колінгвуд, 1996, с. 263). У подальших своїх роздумах Б. Кроче проводить порівняння між наукою як феноменом природничого знання і мистецтвом, яке належить до гуманітарної сфери: «На відміну від мистецтва, наука [природнича] є знанням про загальне: її праця полягає в тому, щоб вибудувати загальні концепції й визначати співвідношення між ними. А історія загалом займається конкретними індивідуальними фактами» (Колінгвуд, 1996, с. 263).

Р.Дж. Колінгвуд досить ретельно перелічує ті ознаки «історії», які дають підстави вважати її мистецтвом: представлення індивідуального, інтуїція, описовість (мистецтво описує можливе, а історія реальне), споглядання. Досить об'ємний матеріал, який англійський філософ присвятив концепції Б. Кроче, вимагає самостійного аналізу, проте ті положення, які ми подали в контексті теми цієї статті, дають певне уявлення щодо специфіки «входження» проблеми «ідея історії» в європейський дослідницький простір.

Віддаючи належне монографії «Ідея історії», все ж слід визнати, що тільки додавши до неї роздуми Р.Дж. Колінгвуда, які мають місце на сторінках «Принципів мистецтва», можна відтворити реальне ставлення теоретика до доби Відродження. Наше зауваження стосується і постаті Декарта,

оскільки саме у контексті «Принципів мистецтва» Колінгвуд доволі детально обговорює позицію французького філософа щодо природи відчуттів, особливо наголошуючи на його авторському підході до специфічної поєднаності: «відчуття – уява».

Такий аспект означеної проблеми видається Р.Дж. Колінгвуду принципово важливим, адже саме від нього у своїх наукових розвідках пізніше відштовхувались Гоббс (він, як відомо, прийняв точку зору Декарта) та Спіноза, який вважав будь-яке відчуття уявою. Внаслідок цього, як стверджує Колінгвуд, спінозівське поняття «*imagination* стає його постійним терміном, що означає відчуття» (Левчук, 1997, с. 166). Важливо також наголосити, що Колінгвуд фіксує можливість використовувати вплив декартівського розуміння «уяви» і в процесі аналізу концептуальних положень філософії І. Канта.

Наразі, найбільш повне уявлення щодо ставлення Р.Дж. Колінгвуда до доби Відродження дає його персоналізований підхід до живописців цього історико-культурного етапу, спадщина яких розглядається англійським дослідником як із загальноестетичних позицій, так і вузько професійних, демонструючи обізнаність у техніці живопису. Вочевидь, Колінгвуда цікавлять усі просторово-часові виміри Відродження, тож у поле його зору потрапляють і Мазаччо, і Шекспір, і Леонардо да Вінчі.

У контекст своїх розмислів про природу мистецтва Р.Дж. Колінгвуд вводить твердження істориків культури, що базуються на одній із трьох концепцій: 1. «...діяльність художника скеровується якоюсь божественною істотою»; 2. «...робота художника спрямовується силами, які хоча і є частиною його самого і, до речі, частиною його розуму, діючи мимовільно і неусвідомлено, працюють у якомусь підвалі свідомості, куди не запрошують мешканців будинку, що стоїть над ним»; 3. «...варіант, який був популярним серед психологізуючих фізіологів минулого століття, і Грант Аллен до цього часу залишається найвиднішим представником цієї течії» (Collingwood, 1938, p. 124. EP).

Ми так детально реконструюємо позицію Р.Дж. Колінгвуда щодо наявних концепцій, які пояснюють природу мистецтва, аби відтворити його ставлення до спроб окремих науковців «працювати» з текстами Шекспіра перед генієм якого Колінгвуд схиляється вважаючи його найвидатнішим представником Пізнього Ренесансу.

Виокремлені нами три варіанти обґрунтування мистецтва, на думку Р.Дж. Колінгвуда, представлені «розумними людьми». На противагу їм є люди іншого гатунку, які стверджують таке:

«...якщо мавпа достатньо довго гратиметься з друкарською машинкою, вільно натискаючи на клавіші, за допомогою теорії ймовірності можна довести, що кінець кінцем суто випадковим чином вона створить повний текст зібрання творів Шекспіра. Читач, якому нема чого робити, може порозважатися, розрахувавши скільки часу потрібно, аби накопичилась імовірність, що заслуговує хоча б мізерної ставки (Collingwood, 1938, p. 124. EP).

Означений пасаж необхідний Колінгвуду, аби, так би мовити, з іронічною гіркотою констатувати цинізм певної частини англійської аудиторії, що демонструє «розумовий стан суб'єкта, який може прирівняти “твори” Шекспіра до послідовності літер <...> у книжці, на обкладинці якої надрукована ця назва». Відтак Р.Дж. Колінгвуд робить усе можливе, аби захистити культуру Ренесансу від недоумків ХХ століття.

Філософ не лише «відстоює» Шекспіра, а й «захищає» Леонардо да Вінчі від З. Фрейда і К. Юнга – представників психоаналізу, називаючи їх бездарними критиками, оскільки не може прийняти їхню інтерпретацію витоків геніальності цього видатного живописця, вченого і теоретика мистецтва. Оскільки психоаналітична модель Леонардо да Вінчі ґрунтовно проаналізована й оцінена на українських теренах, зокрема, в напрацюваннях Л. Левчук та О. Оніщенко, ми лише фіксуємо цей аспект спадщини Колінгвуда.

На нашу думку, важливо також акцентувати його інтерес до творчості Мазаччо (Томазо ді сер Джованні ді Гвідо (1401-1429)) – видатного італійського майстра флорентійської школи, реформатора живопису доби Кватроченто. При цьому, англійський дослідник не стільки висловлює власну позицію, скільки представляє англійській науковій спільноті точку зору Бернарда Беренсона (у написанні Колінгвуда – Бернсон – *M.T.*) – американського історика мистецтва, випускника Гарвардського університету (1887), члена американської та кількох європейських академій мистецтв, авторитет якого на початку ХХ століття був беззастережним.

Бернард Беренсон (1865-1959) – від 1900 року постійно жив в Італії, а у дослідженнях, здійснених упродовж 1890–1900 років, уперше визначив стилістичні особливості різних художніх шкіл та провів ґрунтовну атрибуцію картин. Монографія Б. Беренсона «*The Italian Painters of the Renaissance*» (1953) до сьогодні є вельми авторитетною щодо історико-теоретичного відтворення новаторської сутності живопису доби Відродження (Goodwin, 2012, EP).

Залучення Р.Дж. Колінгвудом позиції Беренсона щодо персоналії Мазаччо в контекст своїх розмислів стимульовано його інтересом до професійно-ремісничих новацій італійських живописців початку XV, які «відгукнулися» в творчості французького імпресіоніста Сезанна вже в умовах XIX століття. Цю «новацію» Колінгвуд пояснює так: «Тримайте олівець перпендикулярно паперу, не гладьте папір, а колупайте його. Вважайте, що замість нього (паперу – *М.Т.*) перед вами шматок глини, в якому ви бажаєте вирізати барельєф, а в руках у вас не олівець, а різець. Тоді ви виявите, що можете створити не якийсь малюнок на папері, а об'ємну річ, що лежить всередині аркуша паперу або десь за його площиною» (Collingwood, 1938, p. 139, EP).

У контексті означеного Р.Дж. Колінгвуд і звертається до досліджень Б. Беренсона, який «цю революцію» подає, використовуючи ретроспективний підхід, і залучає до аналізу досвід Мазаччо, який «за допомогою рук і ніг досліджував світ об'ємних та твердих речей, в якому Мазаччо прямував землею подібно велетню» (Collingwood, 1938, p. 140, EP).

Висновки. У статті проаналізована й «ідея історії» в її загальнотеоретичному значенні, і наукові розвідки «істориків Ренесансу», які сприяли становленню «наукової історії». Показано, що Р.Дж. Колінгвуд, передусім як історик науки, опікується звільненням історії від помилкових нашарувань, коли реальні факти підмінювалися легендами, що межували з казковістю.

Позитивно оцінюючи практику персоналізованого підходу, яку використав Р.Дж. Колінгвуд, у статті актуалізовано значення наукової спадщини Рене Декарта та Бенедетто Кроче і показані «за» та «проти» їхнього ставлення до «ідеї історії». У процесі дослідження автор апелював до монографії «Принципи мистецтва», яка «підкріпила» колінгвудівське розуміння історії аналізом художніх надбань доби Відродження.

Джерела та література

- Декарт, Рене. Правила для керівництва розумом. [Електронний ресурс]. URL: <https://gtmarket.ru/library/basis/3958>
- Колінгвуд, Р.Дж. (1996). *Ідея історії*; пер. з англ. О. Мокровольський. Київ: Основи. 615 ст.
- Левчук, Л.Т. (1999). Західноєвропейська культура XIX століття. *Історія світової культури: навч. посіб.* Київ: Либідь. 400 с.
- Хома, О.І. (2019). *Сучасне глобальне декартознавство*. Sententiae (2). С. 112-118.
- Collingwood, R.G. (1938). *The Principles of Art*. Clarendon Press. ISBN 978-0-19-500209-6. [Електронний ресурс]. URL: https://archive.org/stream/in.ernet.dli.2015.188470/2015.188470.The-Principles-Of-Art_djvu.txt
- Goodwin, Jeremy D. (2012). *The heiress and the art critic*. The Boston Globe. [EP]. Retrieved from: https://web.archive.org/web/20120728122614/http://articles.boston.com/2012-01-22/opinion/30649997_1_bernard-berenson-art-market-painting/2

References

- Collingwood, R.G. (1996). *Idea istorii* [The Idea of History]. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
- Collingwood, R.G. (1938). *The Principles of Art*. Clarendon Press. ISBN 978-0-19-500209-6. [EP]. – Retrieved from: https://archive.org/stream/in.ernet.dli.2015.188470/2015.188470.The-Principles-Of-Art_djvu.txt [in English]
- Descartes, Rene. *Pravyla dlia kerivnytstva rozumom* [Rules for the Direction of the Natural Intelligence]. Retrieved from: <https://gtmarket.ru/library/basis/3958> [in russian]
- Jeremy D., Goodwin. (2012) *The heiress and the art critic*. The Boston Globe. Retrieved from: https://web.archive.org/web/20120728122614/http://articles.boston.com/2012-01-22/opinion/30649997_1_bernard-berenson-art-market-painting/2
- Khoma, Oleg (2019). *Suchasne hlobalne dekartoznavstvo* [Contemporary global Descartes studies]. Sententiae (2), p. 112-118 [in Ukrainian].
- Levchuk, L.T. (1999) *Zakhidnoevropeiska kultura XIX stolittia* [Western European Culture of the 19 Century]. *Istoriia svitovoi kultury: navch. posib.* Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

Maryna Ternova

Robin George Collingwood as an interpreter of the renaissance historians

Abstract. The article focuses on the bred-in-the-bone monograph of the famous English philosopher, historian and archaeologist Robin George Collingwood «The Idea of History» (1946) – which was published after the author's death.

One of the sections of this study is devoted to the Renaissance Historians. The reasons for the theorist's special attention to this period are argued, although his field of constant attention was history from Herodotus to the beginning of the 20th century, which allowed the scientist to reconstruct the process of the formation of history as a science.

Keywords: philosophy of the history, historians, the Renaissance, «independence of the history», «history as an art», succession of professional and craft techniques.